

Békemű a Tiszán

Mióta lecsapolták az Alföld mocsarait s mióta erős gátak közé szorították a Tiszát és szeszélyes mellékfolyóit, az Alföld lakóinak legfélelmetesebb ellensége, az aszály s az évről-évre nyomában járó nyomor volt. A régi Tiszántúli fátlan vidéke, kopár szikesei festettek leghűbb képet a „hárommillió koldus” hazájáról. Az ország lelkiismeretének, a néphez hű íróknak és költőknek kiáltása s a hazát szerető mérnökök türelmetlen sürgetése nyomán Békésszentandrásnál a Körösön felépítették az első nagyobb duzzasztóművet. Öt évig tartott az építkezés, 1940-ben fejeződött be. Az akkori kor urai telekürtölték az országot a hírrrel s a duzzasztómű megnyitására maga Horthy is megjelent. A nagy hűhó azonban csak port hintett a végsőkéig elkeseredett tiszántúli nép szemébe, hiszen a duzzasztómű nyomán az öntözhető terület még a tízezer holdat sem érte el. Valamivel később a Hernádon létesítenek erőművet Kesztenyétennél. Ezek az építkezések jelentették a felszabadulás előtti negyedszázadban az uralkodó körök minden törekvését arra, hogy az ország létét fenyegető óriási kérdéseket megoldják.

Négy év mult el felszabadulásunk páratlan történelmi eseménye óta, mikor a nép igazi képviselőinek országgyűlése törvénybe öntötte az ötéves terv nagyszerű szavait: „Meg kell építeni a tiszalöki nagy duzzasztóművet” — s később, a fölemelt ötéves terv szavai szerint: „a villamosenergiatermelést... 6050 millió kilowattóra kell felemelni”, továbbá: „A tervidőszakban az öntözött területet... 324.000 kataszteri holddal kell növelni”. A történelmi jelentőségű szavak a szocialista törvény vaserejével mozdították meg a beton és a föld százezer és millió köbmétereit.

Három és félévvel ezelőtt Tiszalöktől hat kilométerre a Tisza rázomi kanyaránál még néma volt a folyó. Hájó akkor járt itt, ha magas volt a vízállás, különben csak végtelen füzesek és szórtalan halászok birodalma volt ez a vidék. A Hortobágy erre kalandozó szele lucernatáblákat borzolt, ritkás akácfa szikkadt ágait rázta, amelyek levelét színtelenre szívtá a perzselő nap s belepte a Tiszántúli fakó pora.

Három és félévvel ezelőtt még csak mérnökök rajzasztalain, vonalak és számok formájában élt a tiszalöki vízlépcső, ez a hatalmas alkotás, amely azóta hazánk egyik büszkeségévé, óriásává nőtt, valóráváltva a törvény szavait s bizonyítva, hogy hazánk megtette az első lépést a Lenin által megjelölt úton, a ragyogó holnap, a kommunizmus felé.

A rázomi kanyar öblében szárazföldön kezdték el építeni a vízlépcsőt. Nap, mint nap, új technikai eljárásokkal találták szembe magukat a mérnökök és munkások. A nép érdekében alkotott törvény utasítása azonban segítette őket, hogy mielőbb az új technika uraivá váljanak.

Átvágták a parti védőgátat, mivel a tervezett vízmű egyik szárnya éppen a gát helyére esett. Hatalmas, háromszázötven méter hosszú és kétszáz méter széles munkagödör ásásába kezdtek. Kubikusordék, vascsillék százai vonultak véget nem érő sorokban egymás után — hordták a földet a folyó medrénél is szélesebb, egyre mélyülő gödörből. A kikerülő félmillió köbméter földből új gátat építettek a gödör köré, nehogy az áradó folyó betörjön a munkahelyre. Néhány méter után a gödörben egyre sárosabb lett a föld s a mélyedésekben megcsillant a szivárgó talajvíz. Az óriási betonépítmények alapját azonban mélyre kellett ásni, hogy szilárdan álljon a helyén. Több, mint 200 kétarasznyi átmérőjű lyukaesos csövet helyeztek a földbe, ezeken a süllyesztőlyukakon át szivattyúzták ki a vizet a talajból. Ez a talajvízszintsüllesztés az építkezés lelke. A naponta elszivattyúzott vízmennyiség elég lenne Kecskemét vízellátására, s ha megállna a szivattyúzás, három perc alatt húsz centimétert emelkedne a víz a gödörben.

Tizennyolc méterre, a közelben folyó Tisza szintje alatt épült meg az erőmű alapja. A talajvízszintsüllesztés olyan eredményes volt, hogy a gödör alján porzott a föld, mikor másfél éve, 1951. augusztusában letették az első köbméter betont a vízierőmű helyére, s a mérnökök és munkások

hadserege vasból és betonból építeni kezdte az árvíz és aszálysújtotta tiszamenti nép évszázados álmát beteljesítő hatalmas duzzasztóművet.

Ma messzire látszik a dombtalan Tiszántúlon a két harminchatméteres toronydaru, a fehér műkölapokkal burkolt négy magas pillér, s az erómű most épülő gépházának állvány- és oszloprengetege. A hatalmas betonműtárgyak — az erómű, a duzzasztómű és a hajózsilip — építése majdnem teljesen befejeződött. A pillérekre három 37 méter fesztávú felhúzó gáttest támaszkodik majd. Ezek tartják fel az óriási víztömeget. Ezek duzzasztják Dombrádig hajózhatóvá a Tiszát, 130. kilométerrel meghosszabbítva a hajózás útvonalát és ez a duzzasztómű látja majd el vízzel az eróműtől elválaszthatatlan tiszántúli öntözőrendszert, amelynek fő ütőere a már épülő keleti főcsatorna lesz. A tiszalöki óriás kétszázezer kataszteri holdra juttat életteljelőt vizet és évenként 55 millió kilowattóra elektromosenergiát termel.

A munkagödör két végéhez csatlakozik majd a Tisza új medre. Az új mederben a Tiszát „ráeresztik“ a duzzasztóműre, a régi medret pedig gáttal elzárják. Ebből az új mederrészből is csillékkal és kordélyokkal emelték ki a földet, míg el nem érték a talajvíz szintjét. Ekkorra kotróhajók érkeztek az építéshez. A „Torontál“ régi kipróbált vederletrás kotró, a másik kettő, az „Augusztus 20“ és a „November 7“ nevű pedig szívókotróhajó. A Szovjetunió nagy építkezéseinek dolgozó kotrók mintájára Dunaharaszton építettek ezeket a hajókat és hazánkban itt alkalmazzák először. Nagyteljesítményű szivattyúk emberderéknyi vastag csöveken továbbítják a forgó vágófejek által kivált földet.

Az öreg kotrómunkások fitymálva fogadták az új gépeket. „Nem válik az bel!“ — mondogatták. A szívókotrók azonban kiállták a próbát. Bár ma is lassan omlik a szívós agyagtalaj a kotrófejek után, a fiatal kotrók — akik közül ki halász, ki napszámos volt évekkkel ezelőtt — szilárdan elhatározták, hogy mindent „kihoznak“ a gépből. Már eddig is sokmindent tettek ezért. Szívós Imre, Tomán Mihály gépészek, s a többiek javaslatai szerint a hajókat hozzáalakították a tiszai követelményekhez. **Guld Antal**, a „November 7“ kotrómestere **Fejes Gábor**t, az egykori halászt megtanította a kotró kezelésére. **Molnár Lajos** és **Veres Mátyás** villanyszerelők úgy szereltek fel a kapcsolóautomatákat, hogy könnyen hozzá tudjanak férni, ne tartson soká a javítás. „Emberek kellene, akik nem alszanak, hanem dolgoznak, — mondta **Tompa Mihály** — és akkor nincs lehetetlen“. A kotrók ilyenféle emberek. Minden hajóslegény napokra felbontva ismeri a tervet, — az országos gondok legbensőbb egyéni ügyükké váltak.

Ahhoz azonban, hogy az építkezést 1954. május 1-re befejezzék, a meder ásásához föltétlenül szükség van egy földtoló dózerra és egy árokásógépre. Az eróműgépház betonozását is folytatni kellene, de a keréthez szükséges saruk még nem érkeztek meg.

Fölfelé ívelő szocialista építésünk során még hatalmasabb eróműveket, duzzasztóműveket építünk. A tiszabői vizlépcső építésének megkezdését már az első öt éves tervtörvény előírja. Nagy folyóink engedelmes eszközei lesznek az ország népe felemelkedésének.

Az új technika, a szárnyakat adó távlat összeforrott, új típusú építőgárdát kovácsolt a vizlépcső építésén dolgozó munkásokból és műszaki vezetőkből. A közös cél és a közös küzdelem forrasztotta őket össze elsősorban. A küzdelemben azonban méginkább szükség van a törhetetlen jellemű akaratéros vezetőre, aki mindig bizakodó, mindig előre néz. **Teleki Lászlót**, az építkezést irányító fiatal mérnököt ez a munka edzette ilyen vezetővé. Itt tanulta meg a vezetésnek azt a módszerét, amely segíti a munkások százainak alkotókedvét, tehetségét és lendületét felszínre hozni. Ő honosította meg az építkezés egyik, évek óta élő hagyományát:

December 21-én, Sztálin elvtárs születésnapjának ünnepén összeül az építőkollektíva. Számadást készítenek az elmúlt évről, az építésvezetés pedig előterjeszti a jövő év tervét. Nem ünnepélyes ülés ez, hanem szenvedélyes vita, az erők számbavétele, a közös tervezés színhelye. Köbméterekben, tonnákban, kilowattokban beszélnek. S aki itt beszél, nem beszélhet a levegőbe. Allnia kell a szavát — felelőssé teszik érte.

Az építkezésen uralkodó öntudatos, kemény fegyelem kialakulását is az építészvezető következetes munkája segítette.

Sokan beszélnek erről, példálózva egy esettel.

Télen egy reggelre az egyik vízvezetékcső szétrepedt. Éjjelre valaki benne hagyta a vizet, s a jég szétrepesztette. Az építkezés vezetője jelentést kért az üzemlakatostól. Az jelentette: ő akkor szabadságon volt, nem tudja, mi történt. Teleki ellenőrizte az állítást, s kiderült, hogy a lakatos nem volt szabadságon. Mi sem lett volna könnyebb, mint egyszerűen megbüntetni a felelőtlen munkást. Teleki mást csinált. Újra jelentést kért a csőrepedés okáról. Újra a fenti válasz. Még mindig nem vésztette el a türelmét... „Biztos rosszul emlékszik a kartárs...” — írta neki. Eredménytelenül. A negyedik jelentéskérés után a lakatos bement az irodába és beismerte: Elfelejtette leengedni a vizet, s ezért repedt szét a cső. Ekkor aztán Teleki kiszabta rá a büntetést, azóta nem is fordult elő ilyen eset.

Az igazságosságnak és az elvtársiasságnak ez a szelleme hősokeket nevelt, akiknek neve elválaszthatatlan attól a dicső történettől, amelyben a terv szavai megelevenedtek, betonóriássá, új tiszamederré nőttek.

Ma könnyű beszélni az eredményekről, de az építkezésen minden nap, minden méter jó előrehaladás kemény küzdelmet jelentett. Hol a megáradt Tisza fenyegette az építőket a frissen épült gát áttörésével, hol a tél 20–25 fokos dermesztő hidege állta útjukat.

1951 őszén a munkagödör legmélyebb részén dolgoztak. Az erőmű betoncsatornáit építették, amelyen át a turbina meghajtása után a „fáradt víz” tovább folyik majd a mederben. Hatalmas esőzések voltak ekkor. A víz összefutott, s másfél méter magasan elöntötte az egész munkagödört. Az erőművet gyorsan felhányt gáttal óvták a víztől, — ha a víz előnti azt a részt, leáll a munka! Az eső egyre zuhogott, a szél hullámokat korbácsolt a vízen és egyszerre átcsaptak a nyúlgát tetején. A laza föld megindult. A víz zuhogni kezdett át a nyúlgáton, egyszerre két-három helyen tört be. Ilyenkor percek alatt dől el, hogy az elemek diadalmaskodni tudnak-e az emberen. Alig kezdett omlani a gát, már lapátolták oda a földet, de a víz gyorsabb volt. Nem emlékeznek arra a tiszalökiek, hogy Csikós Mihály, Hóriszt György, Eiben Sándor, vagy Rusovszki István volt-e az első, aki a gát mellé beleugrott az övön felül érő vízbe és testével tömte el a nyílást, míg a melle előtt felmagasadt föld elzárta a víz útját. Minden ember ott volt a gátnál. Sokan csak két nap múlva mentek haza, mikor csendesedett az eső, s elmúlt a veszély.

*

Nagy békeművünknek, a felszabadulás szülöttének építői az ország dolgozóival együtt vettek részt a felszabadulási hét megünneplésében. A március 11-i termelési értekezleten fogadalmat születtek: 1800 köbméter betont öntenek az Erőmű szögtámfalába április 4-ig. Érezték, hogy akkor ünnepelnek méltó módon, ha erejük megfeszítésével közelebb hozzák a várvavárt napot, a vízelépeső befejezésének napját.

A fogadalmat teljesítése azonban „objektív akadályokba” ütközött — „1800 köbméter beton, — latolgatták a vállalást — de hogyan? Fogytán a zsaluzóanyag, a gerendák, pallók, s fogytán a cement is a raktárban. Zsaluzó anyagot és cementet kell szerezni mindenáron!” Derzsi Géza és Dorkóci József, a két ácsmunkavezető találta meg a megoldást. Körüljárták az építkezést és „megritkították” az állványrengeteget. Mindenhol csak annyi gerenda és palló maradt, amennyit a biztonság megkívánt. Gyűlt a palló és a deszka, s mire elkészült a zsaluzás, megérkezett 15 vagon cement is a balmazújvárosi és a tiszavasvári építkezésekről. Ott a keleti főcsatorna hidjai épülnek, s a cementet kölcsönbe adták, míg a gyárakból megérkezik a cement, addig tudnak más munkát is végezni.

A tiszalökiek vállalása nem maradt ígért. A lábatlani cementgyár 20 vagon cementet ígért. A beton száz köbméterei már megszilárdultak, s minden nap közelebb visz ahhoz, hogy új büszkeségünk életre keljen.

Es amióta a tavaszi nap melege kiszívta a fagyot a talajból, s a tavaszi szél megszikkasztotta a mélyülő meder földjét, a szárazföldi földkiemelés üteme is megkétszereződött. A csillás munkacsapat a télen 600 köbméter földet termelt ki naponta, most pedig az ezer köbmétert is túlteljesíti. A kor-délyosok a téli 800 köbméter helyett napi 2000 köbmétert termelnek.

A 80 méter hosszú hajószilip falait is betonozzák. A magasárbócu lárzenverőgép ütemes dőreje messze hallatszik a síkságon, amint a hajóvezető móló alapjához beverik a vízzáró vaspadlófüggőnyt. Az erőmű óriási vízlevezető csatornáiba a „trömbonok“-ba már beeresztették a talajvizet. Az erőmű oszlopperdeje között merész ácsok dolgoznak a tavaszi szélben. Nemso-kára felhúzzák az első emelőgépeket a tizemelet magas fehér pillérek tetejére. A MAVAG-ban és a Ganz Villamassági gyárban szerelik a turbinákat és a generátorokat, a Keleti Főcsatorna napról-napra közelebb ér a Tiszához. És egy évnél alig több idő múlva a fehér óriás vizet ad a szomszjas földeknek, áramot az éhes motoroknak, jólétet az embereknek, akik felépítet-tek, akik a szilaj Tiszát befogták az új élet szolgálatába.

Pályázat

A Magyar Írók Szövetsége Szegedi Csoportja és a „Tiszatáj“ szerkesztősége pályázatot hirdet mai életünkkel foglalkozó szindarabokra, (I—III. felv.) versekre és elbeszélésekre.

Szindarab:	I. díj: 300 Ft	Vers:	I. díj: 300 Ft	Elbeszélés:	I. díj: 300 Ft
	II. díj: 200 Ft		II. díj: 200 Ft		II. díj: 200 Ft
	III. díj: 100 Ft		III. díj: 100 Ft		III. díj: 100 Ft

A díjnyertes műveket a „Tiszatáj“-ban tesszük közzé és külön honoráljuk. A legjobb szindarabokra a Szegedi Nemzeti Színház is igényt tart, hogy azokat műsorra tűzze.

A pályaművek beküldési határideje 1953. május 15. A pályaműveket jeligével ellátva a következő címre kérjük: Magyar Írók Szövetsége Szegedi Csoportja, Takaréktár-u. 8., vagy „Tiszatáj“ szerkesztősége, postafiók: 46.
